

Justitieutskottets betänkande

1979/80: 27

med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till domstolsväsendet m. m. jämte motioner

ANDRA HUVUDTITELN

Domstolsväsendet m. m.

1. **Domstolsverket.** Utskottet tillstyrker regeringens i propositionen 1979/80:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkten D.1 (s. 50–52) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Domstolsverket* för budgetåret 1980/81 anvisar ett förslagsanslag av 39 600 000 kr.

2. **Allmänna domstolarna.** Regeringen har under punkten D 2 (s. 52–55) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga regeringen att vid Göta hovrätt inrätta en ordinarie tjänst för hovrättslagman och en ordinarie tjänst för hovrättsråd, tillika vice ordförande på avdelning, båda tjänsterna med beteckningen Co, dels bemyndiga regeringen att enligt vad som förordats i propositionen föra ordinarie domartjänst över stat, dels till Allmänna domstolarna för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 662 900 000 kr.

Motioner

I motionen 1979/80:472 av Stina Andersson m. fl. (c) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att förkorta vittnenas väntetider vid domstol.

I motionen 1979/80:795 av Nils Berndtson m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om upphävande av Rättegångsbalken RP 10 § och däri angivna stadganden.

I motionen 1979/80:1121 av Ivan Svanström m. fl. (c) hemställs såvitt nu är i fråga att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att försök görs med snabbhandläggning av enklare brottmål (yrkandet 10).

I motionen 1979/80:1602 av Inger Lindquist (m) hemställs att riksdagen uttalar sig för en översyn av det system som ligger till grund för fastställande av dagsbotens storlek.

Utskottet

Regeringens förslag under denna punkt innebär bl. a. att det i Göta hovrätt inrättas en ordinarie tjänst för hovrättslagman och en ordinarie tjänst för hovrättsråd, tillika vice ordförande på avdelning, i utbyte mot en tjänst för hovrättsråd och en adjungerad ledamot. Härigenom kan hovrätten indelas att arbeta på fyra ordinarie avdelningar. Förslaget innebär

vidare att det i hovrätten för Västra Sverige inrättas en tjänst för hovrättsråd.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag.

I ett inledande avsnitt under punkten D Domstolsväsendet m. m. redovisar departementschefen en på begäran av riksdagen (se JuU 1975/76: 9, rskr 1975/76: 21) vidtagen översyn av 1973 års notariereform samt sina överväganden i anslutning därtill. Översynen har gjorts av domstolsverket, som föreslagit bl. a. att den sammanlagda tiden för notarietjänstgöring minskas från nuvarande två och ett halvt år till två år. I huvudsak innebär departementschefens ställningstagande att en sådan förändring av uppläggnings- och notariemeriteringen som föreslagits inte bör genomföras. Vissa frågor, sammanhängande med t. ex. delegering av beslutanderätt vid inskrivningsmyndigheterna och behörighetstiderna för notarier enligt tingsrättsinstruktionen, bör dock övervägas ytterligare.

Utskottet har intet att erinra mot departementschefens uttalanden i denna del.

I motionen 472 föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att förkorta vittnenas väntetider vid domstol. En undersökning av möjligheterna att bringa ned väntetiderna är enligt motionärerna nödvändig bl. a. med hänsyn till att den ekonomiska ersättningen till vittnen ofta inte ger full kompensation för förlorad arbetsförtjänst.

Enligt svensk rätt är det en allmän medborgerlig skyldighet att inställa sig som vittne vid domstol. Vittnesplikten regleras i rättegångsbalken (RB). Enligt reglerna där kallas vittnen av rätten (36 kap. 7 § RB). Rätten skall därvid se till att vittnet får skäligt rådrum för inställelsen (32 kap. 1 § RB). Om ett vittne inte inställer sig till en rättegång enligt kallelsen kan han dömas till böter. Han kan också hämtas till rätten. Vårar ett vittne att avlägga vittnesmål kan han häktas (36 kap. 20 och 21 §§ RB).

Om ett vittne inte inställer sig till en huvudförhandling utgör detta ett sådant hinder mot huvudförhandlingen att denna som regel skall ställas in och sättas ut till en annan dag. Huvudförhandlingen får dock hållas om det kan antas att hindret kommer att undanröjas före förhandlingens slut (42 kap. 2 § och 46 kap. 2 § RB).

Reglerna innebär sålunda inte att domstolen behöver kalla samtliga vittnen som skall höras i ett mål att inställa sig till huvudförhandlingens början. Det är möjligt för rätten att i mera omfattande mål kalla vittnen direkt att inställa sig vid de tidpunkter under huvudförhandlingen då de beräknas bli hörda. Ofta anses det dock nödvändigt att kalla vittnet till huvudförhandlingens början för att domstolen då skall kunna bedöma om huvudförhandlingen i målet kan genomföras eller bör ställas in. De vittnen som i sådana fall inställer sig vid huvudförhandlingens början kan då vanligen få närmare besked när vittnesförhör med dem kan beräknas äga rum. Väntetider för vittnen kan dessutom uppstå till följd av tidsförskjut-

ningar utöver vad som har kunnat förutses. Väntetid kan också uppkomma därigenom att huvudförhandlingen i tidigare mål drar ut på tiden.

Frågan om väntetider för dem som har kallats till rättegång har behandlats av justitieombudsmannen (JO). I ämbetsberättelsen 1975/76 s. 106 f. uttalade JO bl. a. följande.

Den som kallats att infinna sig i rätten kan inte alltid räkna med att målet kommer att tagas till handläggning vid den tidpunkt till vilken han kallats. Från rättens sida bör man dock inte utan vidare låta den kallade underkasta sig att vänta längre än vad som är rimligt med hänsyn till målet, inställelsens syfte m. m. Enligt 32 kap. 1 § rättegångsbalken skall den som kallats till rätten erhålla skäligt rådrum. Om den kallade måste vänta längre än vad som ter sig rimligt innebär detta i praktiken för honom att de förutsättningar som han haft att räkna med då han mottog kallelsen ändrats. I sådana fall finns det, bl. a. med tanke på nyssnämnda bestämmelses syfte, god anledning för rätten att inte bara underrätta den kallade om den fördröjning som inträtt utan också aktivt bereda honom tillfälle att yttra sig däröver.

En näraliggande fråga behandlas av rättegångsutredningen (Ju 1977: 06), som har till uppgift att föreslå åtgärder för att göra rättegångsförfarandet vid allmän domstol mera flexibelt samt såvitt möjligt snabbare och billigare. Det gäller här problemet med att så många utsatta huvudförhandlingar måste ställas in till följd av parts eller vittnes utevaro från förhandlingen. Det angivna förhållandet aktualiserar enligt direktiven för utredningen bl. a. frågor om vidgade möjligheter att dela upp bevisupptagningen på flera rättegångstillfällen.

Här kan också nämnas att riksdagen efter initiativ av rättegångsutredningen nyligen har beslutat om en försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång. Enligt lagen härom (SFS 1979:103), som gäller fr. o. m. den 1 april 1979 och till utgången av år 1980, får vid ett antal tingsrätter och hovrätter försöksvis användas telefon i rättegång vid bl. a. förhör med vittnen.

Av betydelse för bedömningen av motionsspörsmålet är också de regler som gäller i fråga om ersättningen till vittnen m. fl. Bestämmelser härom finns i RB och vissa därtill anknyttande författningar. I de fall ersättningen till vittnen m. fl. skall utgå av allmänna medel bestäms ersättningens storlek av föreskrifterna i förordningen (1979: 594) om ersättning till vittnen, m. m. Enligt dessa föreskrifter gäller bl. a. att ersättningen för tidsspillan, dvs. förlorad arbetsförtjänst, får utgå med högst 125 kr. om dagen.

Utskottet behandlade under hösten 1979 motioner om ersättningen till vittnen m. fl. vid domstol. I sitt betänkande med anledning av motionerna (JuU 1979/80: 14) fann utskottet att nuvarande ersättningssystem borde ses över. Enligt utskottet borde i första hand undersökas i vilken utsträckning ersättningsbestämmelserna kunde bedömas inverka på effektiviteten och säkerheten i rättskipningen, och i övrigt borde vid översynen förutsättningslöst prövas olika vägar att bestämma ersättningen till vittnen m. fl.

^{†1} Riksdagen 1979/80, 7 saml. Nr 27

efter smidiga och mer rättvisa grunder än dem som gäller f. n. Utskottet uttalade att det borde ankomma på regeringen att närmare besluta om formerna för den förordade översynen. Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört. Frågan om genomförande av den begärda utredningen övervägs f. n. inom regeringskansliet.

Långa väntetider för vittnen kan inverka menligt på allmänhetens benägenhet att medverka i rättegångsförhandlingar, vilket i sin tur kan leda till en minskad effektivitet och säkerhet i rättskipningen, exempelvis genom att rättegångsförhandlingen får ställas in på grund av vittnens utevaro. Det är därför angeläget att den i motionen upptagna frågan uppmärksammas. Så sker också, som utskottet nyss har redogjort för, i olika sammanhang.

Oavsett vilka ändringar i gällande system som kan bli resultatet av pågående överväganden är det emellertid enligt utskottets mening här främst en fråga om förutseende planering av domstolsarbetet. Utskottet vill i anslutning här till framhålla betydelsen av att domstolarna ägnar särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att förkorta väntetiderna för vittnen och andra som kallas att infinna sig. Samtidigt får dock konstateras att det även med en förutseende planering av arbetet i en domstol inte kan undvikas att väntetider ändå uppstår. Som JO pekat på kan domstolen i sådana fall genom besked till och kontakt med den kallade bidra till att olägenheterna minskar.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionen 472.

I motionen 795 föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till upphävande av reglerna om tingspredikan. Enligt motionärernas mening är bestämmelserna om tingspredikan både otidsenliga och stötande.

I 10 § lagen om införande av nya rättegångsbalken stadgas att bestämmelse i kyrkolagen eller särskild lag eller författning om gudstjänst vid allmän domstol "lände" till efterrättelse. Regler om rättegångsgudstjänst eller tingspredikan finns i 2 kap. 13 § 1686 års kyrkolag. Vid sidan av dessa regler finns föreskrifter i ämnet i andra författningar, bl. a. i Kungl. Maj:ts resolution 1697 på prästerskapets besvär. Närmare föreskrifter om gudstjänsten finns i kyrkohandboken.

Innebörden av reglerna på området är sammanfattningsvis följande. Rättegångsgudstjänst förrättas vid början av varje år för tingsrätterna och hovrätterna. Gudstjänsten hålls antingen i kyrkan eller i domstolens lokaler. För prästerskapets del innebär reglerna en skyldighet att hålla gudstjänsten. I fråga om rättens ledamöter sägs däremot inte annat än att dessa "bör" bevista gudstjänsten.

Det spörsmål som motionärerna har väckt har berörts i samband med behandlingen av frågan om förhållandet mellan staten och kyrkan. I betänkandet (SOU 1972: 36) Samhälle och trossamfund föreslog 1968 års beredning om stat och kyrka således att bestämmelserna om rättegångsguds-

tjänst borde upphävas. Vid remissbehandlingen tillstyrktes beredningens förslag på denna punkt av bl. a. de domstolar som yttrade sig i den delen. Årkebiskopen uttalade att rättegångsgudstjänst – liksom riksdagspredikan – från kyrkans synpunkt väl kan bibehållas som ett uttryck för evangeliets socialt etiska dimension. Något krav från kyrkans sida borde dock enligt årkebiskopens mening inte resas i dessa avseenden.

Reglerna om rättegångsgudstjänsten är präglade av den tid varunder de tillkommit. Några motsvarande bestämmelser för andra delar av statsförvaltningen finns inte; den gudstjänst som förrättas varje år i anslutning till riksmötets öppnande är sedan år 1975 inte föreskriven i riksdagsordningen såsom tidigare var fallet. Mot denna bakgrund ställer sig utskottet inte främmande till tanken att reglerna om rättegångsgudstjänst omprövas.

Vid ställningstagandet till motionsspörsmålet bör följande beaktas.

Som nyss har sagts är reglerna om rättegångsgudstjänst tvingande för kyrkan så till vida att prästerskapet därigenom påläggs att hålla gudstjänsten. Däremot kan reglerna inte anses ålägga rättens ledamöter eller tjänstemän att bevista gudstjänsten. Enligt vad utskottet har sig bekant tillämpar man vid domstolarna i förekommande fall den ordningen att bevistandet av gudstjänsten är helt frivilligt och står öppet för all personal. Gällande ordning strider därmed enligt utskottets mening inte mot principerna för religionsfriheten såsom de kommit till uttryck i regeringsformen.

Det sagda innebär att frågan om ett avskaffande av reglerna om rättegångsgudstjänsten närmast berör kyrkan. Lagändring på området kräver samtycke av allmänt kyrkomöte. Saken har därtill ett naturligt samband med frågan om relationerna mellan staten och svenska kyrkan.

Efter 1979 års allmänna kyrkomöte ligger initiativet beträffande stat-kyrkafrågans vidare handläggning hos statsmakterna. F. n. pågår utredningar i speciella delfrågor, bl. a. en utredning (Kn 1979: 06) om kyrkomötets ställning, befogenheter och sammansättning m. m., med sikte på att föra stat-kyrka-frågan vidare. När dessa utredningar har slutförts kan man räkna med att ställning får tas till den principiella frågan om förhållandet mellan staten och kyrkan. I samband därmed måste också motionsspörsmålet komma upp till bedömning. I avvaktan härpå saknas skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 795.

I motionen 1121 hemställs att försök skall göras med snabbare handläggning av enklare brottmål. Enligt motionärernas mening krävs det för att kriminalpolitiken skall vara effektiv att tiden mellan brott och straff är kort. Den genomsnittstid som nämns i budgetpropositionen, 11 månader, är enligt motionärerna för lång och kan inte accepteras: en snabbhandläggning av enklare brottmål bör prövas.

Motionsönskemålet tar närmast sikte på handläggningen i domstol. I det

sammanhanget riktar sig intresset i första hand på inrättande av s.k. jourdomstolar. Tanken på sådana domstolar togs upp redan av 1973 års brottskommission i dess betänkande (Ds Ju 1973: 5) Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Enligt kommissionen borde bl. a. frågan om inrättande av jourdomstolar eller en på annat sätt förenklad brottmålsprocess utredas.

Vid behandling av motioner om jourdomstolar vid 1976/77 års riksmöte hänvisade utskottet till den förut nämnda rättegångsutredningens arbete och fann det lämpligt att utredningen under sitt arbete med att söka åstadkomma ett snabbare, enklare och mera flexibelt brottmålsförfarande även övervägde tanken på jourdomstolar. Utskottet ansåg sig inte kunna ta ställning till frågan huruvida en verksamhet med jourdomstolar var en lämplig väg att nå önskvärd snabbhet i förfarandet; övervägandena borde ske helt förutsättningslöst (JuU 1976/77: 25 s. 6–7). Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

Sedermera har rättegångsutredningen fått tilläggsdirektiv i enlighet med riksdagens beslut (1978 års kommittéberättelse del II s. 95).

Frågor rörande förenkling av förundersökningen och kortare handläggningstider mot unga och mot narkotikamissbrukare har nyligen behandlats av utskottet dels i samband med behandlingen av anslagen till polisväsendet (JuU 1979/80: 24), dels i samband med behandlingen av motioner rörande narkotikabrottsligheten (JuU 1979/80: 25). Utskottet har därvid hänvisat, förutom till rättegångsutredningen, till åtalsrättskommitténs betänkande (SOU 1976: 47) Färre brottmål och till den av en arbetsgrupp inom justitiedepartementet utarbetade promemorian (Ds Ju 1979: 15) Översyn av utredningsförfarandet i brottmål. Vidare har pekats på de förslag om förkortade handläggningstider vid åtalsprövning mot unga som har avgetts av en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet.

Av det anförda framgår att frågan om förkortning av handläggningstiderna i brottmål, såväl under förundersökningen som under domstolsbehandling, f. n. övervägs i flera olika sammanhang. Något ytterligare initiativ i den riktningen från riksdagens sida kan inte anses erforderligt. Utskottet avstyrker med hänsyn härtill bifall till det nu berörda yrkandet i motionen 1121.

I motionen 1602 begärs en översyn av det system som ligger till grund för fastställande av dagsbotens storlek. Enligt motionärens mening borde en av myndighet lämnad uppgift om den tilltalades ekonomiska förhållanden läggas till grund för dagsbotens bestämmande.

Böter ådöms enligt 25 kap. 1 § brottsbalken (BrB) i dagsböter eller omedelbart i pengar (penningböter). Dagsböter ådöms enligt 25 kap. 2 § BrB till ett antal av minst en och högst 120. Storleken av varje dagsbot fastställs i pengar till belopp från och med två till och med 500 kr. efter vad som provas skäligt med hänsyn till den tilltalades inkomst, förmögenhet,

försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Om brottet är ringa får dagsbotens belopp jämkas.

Tanken bakom dagsbotssystemet var att få fram en metod att beräkna det penningbelopp, räknat dag för dag, som den tilltalade under en längre tid kan avstå från utan att han lider nöd eller brister i sin försörjningsskyldighet.

Riktlinjer för dagsbotens bestämmande har för åklagarväsendets del lämnats i cirkulär från riksåklagaren, senast år 1973 (RÅ:s cirkulär C 76). Enligt dessa riktlinjer gäller bl. a. att dagsboten beräknas på grundval av den misstänktes årsinkomst, varmed förstås inkomsten före skatt med avdrag för kostnaderna för inkomstens förvärvande och för underhållsbidrag som den misstänkte har att utge. Lika med inkomster anses dels sådana förmåner som sjukpenning, arbetslöshetsersättning och omskolningsbidrag, dels förmåner av underhållsbidrag. Avdrag sker enligt vissa principer med hänsyn till försörjningsbördan till make eller sammanboende samt till hemmavarande barn. Dagsboten fastställs i princip till 1/1 000 av den sålunda framräknade årsinkomsten. Från den framräknade dagsboten görs i högre inkomstlagen visst avdrag med hänsyn till skatteprogressiviteten.

Riktlinjerna i riksåklagarens cirkulär tjänar också till ledning för bedömningen i domstolarna.

Den grundläggande utredningen för beräkningen av dagsbotens storlek görs av polisen under förundersökningen. Enligt 4 § tredje stycket förundersökningskungörelsen (1947: 948) skall sålunda i fall då det finns anledning anta att dagsböter skall komma att ådömas den misstänktes inkomst- och förmögenhetsförhållanden utredas. Uppgifterna härom antecknas i förundersökningsprotokollet.

Någon rutinmässig kontroll av den misstänktes uppgifter sker inte. När det gäller utfärdande av strafföreläggande har riksåklagaren i det förut nämnda cirkuläret uttalat att den misstänktes uppgifter om inkomst- och förmögenhetsförhållanden bör godtas utan kontroll, såvida det inte finns särskild anledning anta att uppgifterna är felaktiga eller ofullständiga. Denna ordning motiveras med intresset av att inte onödigtvis belasta utredningsförfarandet.

Frågan om polisens medverkan vid personutredningen rörande den misstänkte var aktuell i samband med den ändring som förra året gjordes i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål och som innebar att kravet på personundersökning ej längre skulle vara obligatoriskt för meddelande av villkorlig dom (prop. 1978/79: 76, JuU 19, rskr 158). I det ärendet hade ifrågasatts att polisen under förundersökningen skulle inhämta ytterligare personuppgifter för att ge domstolen underlag för påföljdsvalet samt att polisen också skulle kontrollera lämnade uppgifter. Från rikspolisstyrelsens sida pekades på att polisen på detta sätt skulle få arbetsuppgifter utan samband med det polisiära arbetsområdet, vilket negativt

skulle inverka på polisens hårt ansträngda resurser. I propositionen uttalade departementschefen beträffande då aktuella ändringar i förundersökningskungörelsen att det fick förutsättas att kontrollen av den personinformation som polisen inhämtade skulle ankomma på domstolen. Riksdagen avtog med hänsyn härtill på förslag av justitieutskottet en motion med yrkande om att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna att förslaget inte skulle få medföra en extra belastning för polisen.

Bötesstraffet utgör i rättstillämpningen den helt dominerande brottspåföljden, och man förutser en ökad användning i framtiden av böter som sanktion bl. a. vid förmögenhetsbrott. Utskottet vill därför, liksom tidigare (se JuU 1977/78: 25 s. 36), rent allmänt konstatera att det i kampen mot brottsligheten är utomordentligt angeläget att bötesstraffets effektivitet upprätthålls. I den riktningen verkar också de nyligen antagna lagändringarna beträffande bötesindrivningen (prop. 1978/79: 40, LU 10, rskr 159). Ytterligare åtgärder kan bli aktuella på grundval av förslag beträffande bötesförvandlingen som förväntas från viteskommittén (Ju 1979: 01), vilken har till uppgift bl. a. att utreda frågan om straffrättslig kompensation vid bortfallet av förvandlingsstraffet.

En förutsättning för en vid tillämpning av bötesstraffet är enligt utskottets mening, förutom att verkställighetsreglerna är effektiva, också att bötesstraffets storlek kan fastställas på en i största möjliga utsträckning säker och rättvis grund. Såsom motionären påpekat är emellertid de uppgifter som för åklagaren och domstolen ligger till grund för beräkning av dagsbotens storlek vanligtvis ej kontrollerade. I den mån de till följd härav inte är tillförlitliga kan enligt utskottets mening syftet med dagsbotssystemet bli förfelat. Möjligheterna att skapa ett system som leder till större tillförlitlighet bör därför övervägas. Det är emellertid angeläget att ett sådant system inte leder till onödig byråkrati och omgång under förundersökningen och målets handläggning i domstol.

Det bör ankomma på regeringen att närmare besluta om formerna för de av utskottet förordade övervägandena.

Vad utskottet nu med anledning av motionen 1602 anfört rörande överväganden om rutinerna för dagsbotens bestämmande bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande *inrättande av tjänster* bemyndigar regeringen att vid Göta hovrätt inrätta en ordinarie tjänst för hovrättslagman och en ordinarie tjänst för hovrättsråd, tillika vice ordförande på avdelningen, båda med beteckningen Co,
2. att riksdagen beträffande *överstatförande av domartjänst* bemyndigar regeringen att enligt vad som förordats i propositionen föra ordinarie domartjänst över stat,

3. att riksdagen beträffande *medelsberäkningen till Allmänna domstolarna* för budgetåret 1980/81 anvisar ett förslagsanslag av 662 900 000 kr.,
4. att riksdagen beträffande *väntetider för vittnen* avslår motionen 1979/80: 472,
5. att riksdagen beträffande *tingspredikan* avslår motionen 1979/80: 795,
6. att riksdagen beträffande *snabbhandläggning av enklare brottmål* avslår motionen 1979/80: 1121 i denna del (yrkandet 10),
7. att riksdagen beträffande *överbäganden om rutinerna för dagsbotens bestämmande* med anledning av motionen 1979/80: 1602 såsom sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. **Allmänna förvaltningsdomstolarna.** Regeringen har under punkten D 3 (s. 56–60) föreslagit riksdagen att till Allmänna förvaltningsdomstolarna för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 211 400 000 kr.

Motioner

I motionen 1979/80: 271 av Anna Wohlin-Andersson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts motionen beträffande lokalisering av länsrätten i Östergötland till Motala.

I motionen 1979/80: 1601 av Torsten Karlsson (s) hemställs att riksdagen beslutar att länsrätten i Östergötland skall lokaliseras till Motala.

Utskottet

Regeringens förslag under denna punkt innebär bl. a. att medel beräknas för 100 tjänster i den förstärkningsorganisation med f. n. ca 70 tjänster, som byggts upp för att länsrätterna skall kunna minska sina balanser. Länsrätternas samlade målbalanser steg under budgetåret 1978/79 med omkring 25 000 mål till omkring 240 000 mål. Departementschefen uppger att han inte räknar med att länsrätterna under budgetåret 1980/81 kommer att kunna minska sina balanser.

Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning.

I motionerna 271 och 1601 framställs önskemål att länsrätten i Östergötlands län skall lokaliseras till Motala.

Riksdagen beslöt under våren 1978 om riktlinjer för en ny länsrättsorganisation. Beslutet innebar att länsdomstolarna – länsskatterätterna, fastighetstaxeringsrätterna och länsrätterna – skulle brytas ut ur länsstyrelserna och omvandlas till fristående allmänna förvaltningsdomstolar (länsrätter), en i varje län. De nya länsrätterna skulle administrativt samordnas

med regeringsrätten och kammarrätterna till en gemensam allmän förvaltningsdomstolsorganisation med domstolsverket som central förvaltningsmyndighet (prop. 1977/78: 170, KU 47, rskr 308). Riksdagen beviljade därefter förra året medel för reformen (prop. 1978/79: 100, bil. 5, JuU 26, p. 3, rskr 215). Den nya organisationen trädde i kraft den 1 juli 1979.

Önskemål om lokalisering av länsrätter på annan ort än residensorten framfördes motionsvägen under riksdagens behandling av länsrättsreformen både år 1978 och år 1979.

Enligt regeringens förslag i propositionen 1977/78: 170 skulle utgångspunkten för lokaliseringen av de nya länsrätterna vara att de skulle förläggas till residensorterna; det skulle ankomma på regeringen att besluta om förläggningsorter. Vid riksdagens behandling av propositionen begärdes i olika motioner att regeringen också skulle pröva andra lokaliseringsorter inom vissa län än residensorterna. Konstitutionsutskottet hänvisade i sitt betänkande till att regeringen skulle besluta om länsrätternas förläggningsorter och att de i motionerna föreslagna prövningarna således skulle komma att göras. Det kunde därför förutsättas, uttalade konstitutionsutskottet, att regeringen undersöker om regionalpolitiska eller sysselsättningspolitiska skäl i särskilda fall kan motivera att länsrätter förläggs till annan ort än residensorten. Konstitutionsutskottet hemställde att riksdagen skulle förklara motionerna besvarade med vad utskottet anfört om lokalisering av länsrätterna. Riksdagen följde utskottet.

Enligt uttalande i förra årets budgetproposition av chefen för justitiedepartementet borde, i de fall fråga väckts om utlokalisering, valet av lokaliseringsort ske efter noggrann kartläggning i varje enskilt fall av de skäl som talar för och emot utlokalisering. Det var enligt departementschefen också angeläget att frågan om en eventuell utlokalisering av länsrätter inte prövades isolerad utan vägdes samman med motsvarande fråga för annan offentlig förvaltning. Detta omfattande utredningsarbete hade ännu inte kunnat genomföras.

Departementschefen konstaterade vidare att länsdomstolarna befann sig i en arbetsmässigt svår situation samt att balanserna i domstolarna hade ökat efter riksdagens beslut om länsrättsreformen. Alla möjligheter borde enligt departementschefen tas till vara att så snart som möjligt nedbringa de nuvarande balanserna till en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar nivå. En utlokalisering av vissa länsrätter skulle enligt departementschefen i varje enskilt fall leda till sådana störningar av verksamheten att frågan inte borde tas upp förrän balanserna hade arbetats ned. I avbidan härpå, ansåg departementschefen, borde länsrätterna vara förlagda till residensorten.

Justitieutskottet fann liksom departementschefen att det var utomordentligt angeläget att länsrättsreformens genomförande inte skulle leda till en försämring av den för både allmänhet och personal otillfredsställande balanssituationen i länsdomstolarna. Enligt utskottets mening var det

ofrånkomligt att en utlokalisering av länsrätt till annan ort än residensorten av personalpolitiska och andra praktiska skäl under inledningsskedet skulle inverka negativt på arbetet i länsrätten. Att bringa ned balanserna till en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar nivå fick enligt utskottets mening anses vara ett så angeläget önskemål att det f. n. måste sättas före intresset att av regionalpolitiska eller sysselsättningspolitiska skäl redan vid reformens genomförande lokalisera länsrätt till annan ort än residensorten. Utskottet ansåg sig därför inte kunna tillstyrka att länsrätt då lokaliserades till sådan ort.

Frågan om lokalisering av länsrätt borde emellertid, uttalade utskottet, i enlighet med vad riksdagen förutsatt och vad som förordats i budgetpropositionen utredas vidare; det slutliga ställningstagandet från regeringens sida borde tas så snart utredningsarbetet avslutats. Utskottet avstyrkte bifall till motioner om länsrätters lokalisering till annan ort än residensort. Riksdagen följde utskottet.

Enligt den därefter av regeringen utfärdade förordningen (1979: 239) om länsrätternas kansliorter skall länsrätterna i samtliga län ha sina kanslier i residensorterna.

Justitieministern Håkan Winberg besvarade den 27 november 1979 en fråga i riksdagen angående dels hur långt utredningsarbetet om eventuell utlokalisering av länsrätterna från residensstäderna fortskridit, dels om länsrätten i Östergötlands län är föremål för utredningens uppmärksamhet och när i så fall besked kan väntas (riksdagens protokoll 1979/80: 38 s. 116).

Justitieministern uppgav därvid att arbetet i regeringskansliet på länsrättsreformen under våren 1979 helt koncentrerats till sådana frågor som måste lösas innan reformen trädde i kraft och att därefter olika frågor som berör länsrätternas verksamhet krävt ett omfattande arbete av domstolarna själva, domstolsverket och departementet. Frågorna om formerna för utredningsarbetet när det gäller länsrätternas lokalisering fick enligt justitieministern tas upp nu; han avsåg därvid självfallet att följa de riktlinjer som lagts fast genom riksdagens beslut.

Utskottet vill med anledning av yrkandena i motionerna 271 och 1601 liksom tidigare peka på angelägenheten av att balanssituationen i länsrätterna inte försvåras till följd av länsrättsreformen. Som framgår av det föregående bedöms balanssituationen nu vara så allvarlig att det för den särskilda förstärkningsorganisationen för avarbetande av balanser för nästa budgetår föreslås medel motsvarande 30 tjänster mer än under innevarande budgetår. Rörande den fortsatta behandlingen av frågan om lokalisering av länsrätterna vill utskottet vidare erinra om sina uttalanden förra året. Utskottet vill med hänvisning till det anförda f. n. inte uttala sig för en lokalisering av länsrätt till annan ort än residensort.

Utskottet avstyrker bifall till motionerna 271 och 1601.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande *medelsberäkningen till Allmänna för-*

valtningsdomstolarna för budgetåret 1980/81 anvisar ett förslagsanslag av 211 400 000 kr.,

2. att riksdagen beträffande *lokalisering av länsrätt* avslår motionerna 1979/80: 271 och 1979/80: 1601.

4. **Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten D 4 (s. 60–62) framlagda förslag och hemställer att riksdagen till *Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.* för budgetåret 1980/81 anvisar ett förslagsanslag av 26 900 000 kr.

5. **Utrustning till domstolar m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten D 5 (s. 62) framlagda förslag och hemställer att riksdagen till *Utrustning till domstolar m. m.* för budgetåret 1980/81 anvisar ett reservationsanslag av 11 000 000 kr.

6. **Byggnadsarbeten för domstolsväsendet.** Utskottet tillstyrker regeringens under punkten D 6 (s. 62–64) framlagda förslag och hemställer att riksdagen

1. bemyndigar regeringen att besluta om byggnadsarbeten för domstolsväsendet inom de kostnadsramar som förordats i propositionen,
2. till *Byggnadsarbeten för domstolsväsendet* för budgetåret 1980/81 anvisar ett reservationsanslag av 9 500 000 kr.

Stockholm den 13 mars 1980

På justitieutskottets vägnar

LISA MATTSON

Närvarande: Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Hans Petersson i Helsingborg (s), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Arne Svensson (m), Maja Ohlin (s), Stina Eliasson (c) och Elis Andersson (c).